

Uus teadusdoktor Jane Idavain

KESKKONNASAASTATUSE TERVISEMÕJUD KIRDE-EESTI PÕLEVKIVITÖÖSTUSE PIIRKONNAS

28. augustil 2025 kaitses Jane Idavain arstiteaduse filosoofiadoktori väitekirja „Keskkonnasaastatuse tervise mõjud Kirde-Eesti põlevkivitööstuse piirkonnas” (*Health effects of environmental contamination in the oil shale industry region of Estonia*).

Väitekirja juhendajad olid keskkonnatervishoiu professor Hans Orru Tartu Ülikooli peremedit siini ja rahvatervishoiu instituudi rahvatervishoiu õppetoolist, lasteallergoloogia-pulmonoloogia lektor Kaja Julge Tartu Ülikooli kliinilise meditsiini instituudi lastekliinikust ning inimese füsioloogia kaasprofessor Aavo Lang Tartu Ülikooli bio- ja siirdemedit siini instituudi füsioloogia osakonnast. Oponeeris professor Anna Hansell Leicesteri Ülikoolist.

Ida-Viru maakond on tuntud oma põlevkivitööstuse poolest, mis on olnud piirkonna majanduse keskmeks alates 20. sajandi algusest. Põlevkivi kaevandamine ja töötlemine on Kohtla-Järve, Kiviõli ja Narva piirkonnas põhjustanud õhukvaliteedi halvenemist (eeskätt peente ja eriti peente osakeste, benseeni, fenooli ja formaldehüüdi hulga suurenemist), mis on põhjustanud keskkonna- ja terviseprobleeme.

Uuringutes selgus, et Ida-Virumaa elanikel on sagedamini

hingamisteede sümptomeid nagu pikaajaline köha ja vilistav hingamine, astmahooge, diabeeti ning südame ja veresoonekonna haigusi. Näiteks on infarktirisk benseeni või fenooliga enim kokku puutunud inimestel kaks korda suurem (võrreldes omavahel enim ja vähim kokku puutunud neljandikku inimesi). Samuti esineb piirkonna lastel võrreldes Tartu- ja Lääne-Virumaa lastega oluliselt enam astmat, hingamisteede põletikke ning sümptomeid nagu vilistav hingamine ja öine kuiv köha.

Tööstuspiirkonnas elavatel Ida-Virumaa meestel oli kopsuvähi esinemissagedus oluliselt suurem kui Eestis keskmiselt. Viimastel aastakümnetel on see erinevus vähenenud ning seda võib muu hulgas seostada keskkonna kvaliteedi paranemisega.

Lisaks füüsilistele terviseprobleemidele mõjutab õhusaaste elanike vaimset heaolu, põhjustades häiritust ja rahulolematust oma elukeskkonnaga. Viimase nelja nädala jooksul oli uuringus osalenud idavirumaa-lasest viiendik tundnud välisõhus ebameeldivat lõhna ning kolmandik olnud mures oma tervise pärast. See peegeldab piirkonna elanike ebavõrdsust ligipääsul puhtale ja tervislikule

elukeskkonnale, mis tõstab esile vajaduse õiglasema keskkonna- ja rahvatervishoiupoliitika järele.

Inimeste teadlikkus keskkonna kvaliteedi teemal on viimase paari aastakümne jooksul märkimisväärselt kasvanud, sealhulgas on suurenenud nende ootused selle suhtes, et rakendada kiiremaid keskkonna- ja tervisealaseid sekkumisi. Lahenduste leidmiseks on olulised sihtühmapõhised terviseuuringud ja õhusaaste heitmete parem seire. Ida-Virumaa elanike pikaajalise tervise ja heaolu paranemine sõltub otsest poliitikakujundajate, kohalike omavalitsuste, ettevõtete, teadlaste, tervishoiusüsteemi ja kogukonna koostööst.